

- Snoek, M. & I. Cijvat (2023). Patronen in scholen – Waarom het leren van leraren problematisch is. In: *Van Twaalf tot Achttien*. Online raadpleegbaar op: <https://van12tot18.nl/artikelen/>.
- Vanhooren, S., C. Pereira & M. Bolhuis (2017). ‘Iedereen taalcompetent! Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw’. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Ronde 3

Hanneke Houkes & Twan Robben
Kandinskycollege Nijmegen
Contact: t.robben@kandinskycollege.nl
h.houkes@kandinskycollege.nl

Vrij van(uit ‘t)zelf: hoe inspiratie vinden tijdens de lessen Nederlands?

“Inspiratie is letterlijk dat wat is of wordt ingeblazen en inspireren is daarmee de daad van het inblazen. Maar in inspiratie zien we ook ‘spiritus’ – geest – waarmee inspiratie dus ook met begeesteren en bezielen en animeren te maken heeft” (Biesta 2023: 18).

1. Aanleiding

Inspiratie vinden om dan gemotiveerd aan het werk te gaan, is voor het kwalitatief en met diepgang volbrengen van een (taal)taak van groot belang. Wanneer de motivatie voor een opdracht gevonden wordt bij een leerling, komt dat de kwaliteit van een uit te voeren taak ten goede (Niemiec & Ryan 2009). Toch was het in onze lespraktijk vaak een zaak van lethargie en van hangen en wurgen voordat alle leerlingen zelf een passend onderwerp hadden gevonden dat ze raakt en boeit, en waarmee ze vervolgens (intrinsiek) gemotiveerd aan de slag wilden gaan voor langere tijd. We zochten daarom vanuit wetenschap en ervaring naar efficiëntere, prikkelende manieren om leerlingen zelfstandig inspiratie te doen vinden waarmee ze zich voor langer dan een les met een taalkaak wilden verbinden.

De voordrachten, presentaties en teksten die leerlingen maken, zijn levendiger en authentieker dan voorheen. Ze vlammen meer, alsof het innerlijke vuur (in ieder geval vaker) aangeboord wordt: leerlingen lijken meer in verbinding met de inhoud.

2. De praktijk: drie werkvormen in samenhang

Opdrachten die inspiratie dienen te genereren bij leerlingen hebben een vaste vorm en plaats gekregen in de drie leerjaren van de bovenbouw vwo. Daar besteden we nu in ieder jaar ten minste één keer uitgebreid aandacht aan het vinden van eigen, passende inspiratie voor taken door leerlingen. In vwo-4 wordt het vinden van de inspiratie geoefend in een project waarin ze een eigen taalkaak compleet met zelf ontwikkeld beoordelingsmodel dienen te ontwerpen. Het onderwerp van die opdracht is (in eerste instantie) volkomen vrij te kiezen. In vwo-5 is de inspiratieopdracht inhoudelijk meer ingekaderd: leerlingen worden uitgedaagd om inspiratie te vinden aan de hand van een literatuurgeschiedkundig onderwerp dat vervolgens ook vanuit het heden beschouwd wordt, en waarbij leerlingen zelf op reis gaan om hun eigen (morele) kompas te ontdekken en te verwoorden. In vwo-6 is er uitgebreid aandacht voor het vinden van de juiste inspiratie wanneer leerlingen een onderzoeksplan ontwerpen dat leidt naar het schoolexamen 'schrijven' en 'presenteren'.

Wat is nu de kern van een opdracht die inspiratie geeft? De volgende twee ontwerpprincipes laten we steeds in deze opdrachten terugkomen:

1. Er is grote mate van vrijheid in de opdrachten, zowel in de keuze van het onderwerp als in de wijze waarop aan de taak gewerkt mag worden.
2. Er is stevast een relatie met het persoonlijke leven van de leerling.

Deze principes zijn de neerslag van lange, met regelmaat gevoerde gesprekken, waarin we onze visie op geïnspireerd onderwijs steeds helderder kregen. Een visie die gefundeerd werd door wijsheid, gebaseerd op het werk van een rijke verscheidenheid aan onderzoekers en denkers (uiteenlopend van Biesta tot Kabat-Zin). Daaruit werden uiteindelijk dus deze twee ontwerpprincipes gedestilleerd; een proces dat in de workshop verder zal worden toegelicht. Deze twee ontwerpprincipes lijken ook goed toepasbaar voor andere niveaus en leerjaren van het onderwijs Nederlands. Onze visie hierop zal tijdens de workshop in gesprek met de deelnemers verder worden uiteengezet.

In onze lespraktijk zijn leerprocessen er werkelijk anders door geworden door in elk geval drie keer binnen de leerlijn Nederlands bewust te oefenen met het vinden van inspiratie. Leerlingen tonen zich zelfstandiger, ze lijken meer betrokken en ze komen tot originelere gedachten bij het werk dat zij dienen te volbrengen.

3. Observaties en voorbeelden

Enige observaties en voorbeelden waarin wij menen dat leerlingen tot fraaiere, meer geïnspireerde resultaten kwamen door de ontwikkelde opdrachten:

- Leerlingen laten meer van hun culturele achtergrond zien. Zo schreven leerlingen met een Oost-Europese achtergrond een onderzoeksartikel waarin zij een vergelijking maakten tussen de receptie van een schietincident op scholen in Servische en Nederlandse kranten.
- Leerlingen nemen makkelijker initiatieven tijdens het onderzoeksproces. Leerlingen namen bijvoorbeeld een interview met een bejaarde dame af die geïnterneerd is geweest in een Japans concentratiekamp in WO II. Het interview werd volkomen zelfstandig georganiseerd en uiteindelijk gepresenteerd in reportage. Leerlingen onderzochten ook een moordsage uit Zwolle en gingen, wederom geheel zelfstandig, op veldonderzoek uit in de streek waarin de plot van de moordsage zich afspeelde.
- Leerlingen weten in hun voordrachten de essentie van hun persoonlijke leven scherper en diepgaander aan een abstracte onderwerp te koppelen. Een leerling sprak gelaagd en genuanceerd over zijn 'hoogbegaafdheid' en 'ADHD' bijvoorbeeld. Hij gaf daarbij aan dit nooit eerder gedaan te hebben en was blij eindelijk een moment in school gevonden te hebben waarin dit wel kon en gepast werd geacht.
- Leerlingen komen veelvuldiger tot creatieve resultaten (die wij niet hadden kunnen bedenken!) aan de hand waarvan ze hun taalvaardigheid tonen. In vwo-4 werd bijvoorbeeld een *stopmotion* filmpje gemaakt dat verduidelijkte hoe de Amerikaanse en de Nederlandse cultuur van elkaar verschillen.

4. (Andere) houding docent

Eén element bij deze voor ons zo werkzame onderwijspraktijk is tot nu toe onderbelicht gebleven: de effectiviteit van de ontwikkelde werkvormen die leiden tot inspiratie lijkt vooral ook tot stand te komen door de houding die een docent daarbinnen aanneemt. Lange tijd waren we zoekend in de positie die wij, als docenten, binnen de inspiratieopdrachten in dienden te nemen. Langzaam (maar zeker) krijgen we steeds meer een idee wat voor docentengedrag bij deze opdrachten hoort. Het is een houding van wachten maar niet van afwachten, van wijzen op maar niet van sturen, van begrenzen maar niet van beperken. Zoals wel vaker, weet Biesta hier weer eens scherper dan wij de woorden te vinden voor het beschrijven van deze juiste houding:

“De inspiratie stijgt, anders gezegd, op vanuit de alledaagse onderwijspraktijk en het is zaak voor de leraar om te proberen open te staan voor de tekenen die daar waar te nemen zijn. Dat komt de leraar niet zomaar aanwaaien, maar vraagt om de vorming van een heel bijzonder waarnemingsvermogen en een heel bijzondere gevoeligheid. Het veronderstelt bovendien een heel andere invulling van de professionaliteit. Die draait niet om kennis van alle evidence-based interventies en deze effectief weten in te zetten om vooraf geformuleerde opbrengsten te realiseren. Onderwijspedagogische professionaliteit verschijnt hier allereerst als het vermogen en de gevoeligheid om de vraag van de leerling te kunnen waarnemen en daar het handelen op te richten” (Biesta 2023: 25).

Tijdens de workshop maken de deelnemers kennis met onze opdrachten en met de bijbehorende didactiek die we hebben ontworpen om bij leerlingen inspiratie op te wekken die richting en motivatie geeft om vaardigheden (dieper) te ontwikkelen. Daarbij zullen we verduidelijken hoe onze opdrachten ‘de pedagogische gevoeligheid’ waarover Biesta verhaalt, ontwikkelen, waarna iedere deelnemer hopelijk weer ten volste levend en hoogst geïnspireerd de ruimte verlaat.

Referenties

Biesta, G. (2023). ‘De school als vrijplaats. Over geïnspireerd goed onderwijs’. Online raadpleegbaar op: <https://verus.nl/download-publicatie-de-school-als-vrijplaats>.

Niemiec, C.P. & R.M. Ryan (2009). “Autonomy, competence, and relatedness in the classroom: Applying self-determination theory to educational practice”. In: *Theory and research in Education*, 7 (2), p. 133-144.

Ronde 4

Saartje Baert
Sint-Godelieve-Instituut Lennik
Contact: Saartje_b@hotmail.com

Vakoverstijgend lezen

1. Inleiding

De leraar Nederlands heeft heel wat tools in handen om van leerlingen leeswijze mensen te maken. Maar niet alle tools. Een groot deel van de leerlingen is niet zomaar in staat om leesvaardigheden uit de les Nederlands te transfereren naar de andere vakken. Wanneer ze de deur van de les Nederlands achter zich sluiten, dan laten ze vaak ook hun broodnodige lees kennis achter. Kraken van nieuwe teksten wordt plots een uitdaging. En dat is een gemiste kans. Lezen is niet alleen de opdracht van de leraar Nederlands. Ook in andere vakken kunnen woordstrategieën geïmplementeerd worden, kan leesgoesting en -kennis bijgebracht worden, kunnen boeken gepromoot worden, enz. Maar hoe krijg je het hele team mee in dat leesverhaal?

In deze presentatie wordt dieper ingegaan op hoe je leraren van andere vakken dan Nederlands bewust kan maken van de leesnood bij jongeren. Daarnaast wordt ook ingezoomd op hoe je hen kan overtuigen om mee te stappen in de koers die je als leraar